

Бранко Б. Бојовић

Маргиналије о позоришћима у Београду

*Социјалистички град је онај град
у којем живе социјалисти.*

Један београдски социолог културе

Нисам човек позоришта а нисам ни заљубљен у позориште, али сам о позоришту морао да мислим већ по струци којом се бавим. А бавим се инжењерским послом, планирањем и уређењем простора и насеља што је, по дефиницији, прва фаза изградње. Изградња простора је тврда пракса јер подразумева заузеће простора, најчешће заувек, мерено критеријумима дужине наших живота. То чиме се бавим није ни у чему слично ефемерности позоришне представе, али је веома слично вечности позоришта као принципа, као дела драме живота и трајања човека.

Проживео сам многе године, проживео сам многе драме народа коме припадам, али и многе личне драме, упознао сам позориште са обе стране позорнице. Можда је то довољан разлог да узмем себи право да кажем неку реч о позориштима у Београду.

* * *

Драмска традиција у Срба сасвим сигурно је средњовековна тј. ослоњена

на културу РOMEЈСКОГ царства, и тиме, посредно, и на традицију антике. У новом веку, у Дубровнику, главној луци средњовековних држава Србије и Босне, а под утицајем културе Италије рађа се низ драмских писаца на челу са Марином Држићем, а у две стотина година модерне Србије српско позориште има Јоакима Вујића, Јована Стерију Поповића, Косту Трифковића, Ива Војновића, Бранислава Нушића. Дrame су писали и безбројни други српски писци и политичари – Петар Кочић, Владан Ђорђевић и многи, многи други.

Мислим да нема никакве сумње да је српска драма највећи домет остварила у комедији, што је један од парадокса српске културе. Можда нема трагичнијег народа у Европи а ипак, српски народ се смеје, прича вицеве и можда подсвесно, кратко памти. Пишући о Нушићу Бора Глишић¹ написао је, узгред, и есеј о смеху као изразу супериорности. По њему, Нушић је геније медитеранског смеха а то би, можда, у једној широкој генерализацији могло да се каже и за целокупну коме-

1 Бора Глишић: *Нушић њим самим*, "Вук Караџић", Београд 1966.

диографију у Срба. Да ли је та потреба за смехом један и можда најбитнији механизам самоодбране малог и по судбини трагичног народа, то треба да каже неко други, ја само износим претпоставку.

* * *

Поред стварно значајних драмских писаца, позоришна култура у Срба памти и велике глумце, редитеље, сценографе, костимографе... Једном речи Срби имају значајну позоришну културу а у меморију те културе уписали су се многи значајни ствараоци који чине част овом народу.

* * *

Београд је највећи и најјачи позоришни центар у све три Југославије и у данашњој тзв. држави Србији и Црној Гори. У овом тренутку у Београду постоје и делују следећа позоришта:

Народно позориште,
Југословенско драмско позориште,
Београдско драмско позориште,
Атеље 212,
Звездара театар,
Позориште на Теразијама,
Позориште “Душко Радовић”,
Дечије позориште “Бошко Буха”, и
Позориштанце Пуж.

Поред низа углавном у новије време насталих сцена које воле да их називају позориштима.

Већ први поглед на списак позоришта у Београду изазива најпре радозналост а после и чуђење.

Наиме, два имена носе име територијално-политичких јединица (Југословенско драмско позориште и Београдско драмско позориште), два позоришта носе имена простора на којем се налазе (Звездара театар и Позориште на Теразијама), једно позориште је народно али се не зна кога народа, једно позориште носи име према броју места сале у којој је започело свој живот у нашој позоришној култури – Атеље 212, два позоришта носе имена људи – једно песника Душка Радовића а друго народног хероја Бошка Бухе и коначно, једно од два дечија позоришта носи име пужа.

Озбиљно разматрање питања које отвара овакво именовање позоришта у Београду захтевало би много простора и зато ћу се овом приликом веома ограничити тј. свесно ћу дати једно сасвим кратко и сасвим лично тумачење онога што имена београдских позоришта значе. Притом, почећу од најстаријег од свих позоришта у Београду.

Народно позориште у Београду основано и изграђено у последњој трећини 19. века звало се Српско народно позориште у Београду, деценијама, о чему сведочи бројна литература пописана у свакој квалитетнијој библиографији Београда.² Временом, остао је само део првобитног имена и то није питање жаргона него, мислим, свесне жеље да се много тога што је било српско избрише из сећања народа, пре свега српског. И у томе се успело, како

2 На пример наводим само: Никола Дамјановић: *Прилоз библиографији Београда*, Годишњак града Београда, V/1958, који на страни 453 наводи: Николајевић Светомир: *Грађа за историју Српског народног позоришта у Београду*, издање Чупићеве задужбине XXII, Београд, Краљевско-српска штампариа 1884. год.

показује овај пример, успело се добро и сасвим недвосмислено. У сваком цивилизованом и културном народу такав однос према националним институцијама највишег ранга био би прворазредни скадал, осим у Србији. Јер, не заборавимо, они који су могли да имају против ућуткани су на разне начине одмах иза Другог светског рата а они који нису ништа знали и мислили, они су се лако навикли и на много горе ствари.

Када се ради о Југословенском и Београдском драмском позоришту све је јасно, одмах. Оба позоришта су изграђена одмах иза Другог светског рата у једној оштро и јасно хијерархизованој држави где је сваки ниво нове власти имао по једно позориште – тадашња друга Југославија – Југословенско драмско позориште, република Србија (Српско) Народно позориште, а град Београд Београдско драмско позориште. Сходно таквом устројству формиран су ансамбли и позоришта су финансирана. Тај модел организације и финансирања културе умро је много пре распада друге Југославије али је именовање позоришта остало по инерцији немислећих људи и у држави Србији као наследници те Југославије која није била потребна онима који су од ње добили све а због нечега је требала Србима и Србији који су управо у тој Југославији изгубили много па чак и државу, са Уставом из 1974. године. Очито, и бивши и садашњи естаблишменти у Србији имали би о чему да размишљају када се о именовању позоришта у Београду ради а не само када се ради о њиховом финансирању, опремању и модернизацији.

Позориште на Теразијама некада се звало Београдска комедија али и

тада није носило име Марина Држића, или Косте Трифковића, или Бранислава Нушића, што је такође комедија направљена од оних који су водили културу у то време, у Београду и Србији.

Име позоришта Атеље 212 мислим да је својеврсна побуна и немаран, све-стан излазак из стереотипа времена. Исто мислим и за Звездара театар који је одмах по оснивању показао оно што је најбитније за позориште као уметност а то је да позориште није зграда и ансамбл већ пре свега репертоарски концепт, све остало се после лако реши. Узгред, то нам је педесетих година најпре показало Београдско драмско позориште.

У целом нормалном свету именоване институција подразумева однос према великим људима који су обележили делатност којом се те институције баве. Тако у Стратфорду на Ејвону постоји позориште које носи Шекспирово име, тридесетих година прошлог века пројектовано је позориште за Ервина Пискатора, итд. Код нас то није тако чак и када се ради о позориштима која носе имена људи. У Београду постоје два позоришта која носе имена људи. Дечје позориште носи име народног хероја Бошка Бухе, мислим сасвим неумесно. Ја, разуме се, не спорим значај Бошка Бухе и његов херојизам, али какве то везе има са позориштем? Ако се иде том логиком онда би нпр. Југословенско драмско позориште можда могло да се зове, рецимо, Позориште “Раде Кончар”, или “Жикица Јовановић Шпанац”, или слично. Сасвим комично и неумесно.

Аутор овог малог текста веома воли и цени дело мудрог, генијалног, благо депримираног Душка Радовића, песника већег него што се мисли – ка-

да једном буде превредновано његово дело бићемо изненађени, верујем. Душко Радовић је, колико знам, написао само једну драму која се зове *Кајетан Џон Пиплфокс*. То је сјајна драма за децу. Ипак, она му је омогућила да има оно што ни један од највећих драмских писаца у Срба нема – да има позориште које носи његово име. По томе, изгледа да је Душко Радовић највећи драмски писац у Срба, а није. И не само то – у драми *Кајетан Џон Пиплфокс* има и озбиљних нетачности, на које ми је скренуо пажњу мој најбољи друг из ране младости и средње школе, српски Словенац Иван Братуша који је све до распада друге Југославије градио бродове у Ријеци. Било је то шездесетих година, у време наших студија. Он је студирао у Љубљани а ја у Београду. Виђали смо се преко лета да бисмо извршили примопредају актуелних вицева.³ А на Радио Београду, тих година, често је емитована драма *Кајетан Џон Пиплфокс*. Слушали смо је заједно и Иван ми је скренуо пажњу на неке нетачности. Тако нпр. Џон Пиплфокс пита седмоглаву аждају шта је најслађе на свету а аждаја одговара да је то не сећам се више шта. Капетан Џон Пиплфокс каже да то није тачно – најслађе на свету је цигерица од младе срне. И одсече аждаји главу. Иван, мој друг је приметио да најслађе на свету није цигерица од младе срне већ батаци од младе Метке, али Душка Радовића није било ту да му то каже. Ето, и упркос таквих, мислим крупних,

нетачности једно позориште у Београду носи име Душка Радовића.

У целој тој лудији, а стварно се о лудији ради, има само једна добра и смислена ствар. То је да сцена која делује у саставу Југословенског драмског позоришта носи име великог Бојана Ступице.

* * *

Све што је веома концизно изречено напред показује много ствари а пре свега показује небригу за обележавање меморије српске позоришне културе кроз именовање позоришта и позоришних сцена у Београду. Све што је овако трагично несмислено како је приказано напред, могло би бити и потпуно другачије, промишљеније, смисленије, боље у сваком погледу. Тако би, нпр. Југословенско драмско позориште могло да носи име Марина Држића. Позориште на Теразијама могло би да носи име Бранислава Нушића, Позориште “Бошко Буха” могло би да понесе име Душка Радовића јер име Бошка Бухе већ носи једна предшколска установа у општини Палилула, итд. То именовање може бити и другачије али позоришта треба да носе имена људи који су значајни за позоришну културу народа, слично ономе како су именоване, рецимо, музичке школе у Београду које носе имена Даворина Јенка, Јосифа Маринковића, Ватрослава Лисинског, Станислава Биничког, Стевана Мокрањца, Станковића (Корнелија), Јосифа Сла-

3 Иван Братуша је још пре више од четрдесет година направио озбиљну анализу српског вица, отворивши нека питања везана за карактерологију српског народа – он је први, колико ја знам, поставио питање зашто је у вицевама Србин најчешће са Енглезима, Американцима, Русима, Французима а скоро никада са Бугарима, Грцима, Румунима а о Шиптарима да не говорим. Он је имао и одговор, још у то време.

венског, Војислава Вучковића, Косте Манојловића и других. Именовањем музичких школа чува се успомена на највеће ствараоце музике у Срба, зашто тако не би било и са позориштима у Београду али и широм Србије. Рационалног одговора нема, или га бар ја не знам. А ви?

* * *

Укратко и штуро изнео сам своје мишљење о именима београдских позоришта. Та имена мислим да изражавају део драме српског народа у другој Југославији, чија је суштина у потискивању националних вредности а тиме и у губљењу националног и културног идентитета или дела тога идентитета. Та драма је много већа него што се мисли, јер смо се на највећи део тих

бесмислених ствари навикли и на њих више не реагујемо јер их скоро не примећујемо. Шта мислите какву би комедију о тој националној драми написао геније (медитеранског) смећа Бранислав Нушић? Боље да не знамо.

P. S.

1) Да не заборавим. Знате ли зашто позориште у Стратфорду носи име Шекспириво? Зато што је Шекспир био најбољи афористичар или хирург, сада се више не сећам тачно, у Енглеској онога времена.

2) Надам се да сам био јасан. У Југословенско драмско позориште иду Југословени, у Београдско драмско иду Београђани, а у Народно и остала позоришта иду они који нису ни једно ни друго – народ, пук, тј. фукара, тако рећи.

